

Magdalena Saganek, Magdalena Płotka

Sprawozdanie z ogólnopolskiej konferencji naukowej "W kręgu średniowiecznej metafizyki"

Studia Philosophiae Christianae 50/2, 199-205

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

się w kulturze i filozofii w okresie odrodzenia – co podkreślił autor, podsumowując swój referat – miało znaczący wpływ na wyłonienie się i ukształtowanie filozofii kultury jako jednej z nauk filozoficznych.

Na koniec swego wystąpienia autor podkreślił fakt, iż po ponad stu latach istnienia filozofii kultury nauka ta nie doczekała się jeszcze jednego, zadawalającego modelu analizy świata ucieleśnionych idei duchowych. Nie ma też jednej, satysfakcjonującej definicji samej kultury. Ks. Sochoń uwrażliwił także swoich słuchaczy na fundamentalną kwestię związaną z uprawianiem filozofii kultury, mianowicie: na nasze rozumienie kultury zasadniczy wpływ ma filozofia, na której opieramy się w badaniach. Inaczej będzie patrzył na kulturę filozof klasyczny a inaczej marksista czy idealista. Wszystko to powoduje, że świat kultury stanowi dla filozofii cały czas źródło wielu aporii i problemów, motywuje do coraz to nowych badań i refleksji.

MAGDALENA SAGANEK, MAGDALENA PŁOTKA
INSTYTUT FILOZOFII UKSW, WARSZAWA

SPRAWOZDANIE Z OGÓLNOPOLSKIEJ KONFERENCJI NAUKOWEJ W KRĘGU ŚREDNIOWIECZNEJ METAFIZYKI

W dniu 12 grudnia 2013 na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego odbyła się ogólnopolska konferencja naukowa pt. *W kręgu średniowiecznej metafizyki*. Była to druga z kolei konferencja (po organizowanej w 2011 roku konferencji *W kręgu średniowiecznej antropologii*), organizowana przez Katedrę Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej oraz Katedrę Historii Filozofii Polskiej, poświęcona filozofii średniowiecznej.

Po przywitaniu wszystkich gości przez ks. prof. dr. hab. Tomasza Stępnia (UKSW), rozpoczęła się pierwsza sekcja poświęcona metafizyce Boga, w ramach której wystąpili kolejno: ks. dr. hab. Piotr Roszak (UMK), który przedstawił referat pt. *Biblia i metafizyka: rola inteligibilności metafizycznej w hermeneutyce biblijnej Tomasza z Akwinu*; następnie ks. prof. dr. hab. Mirosław Mróz (UMK) wraz z referatem pt. *Epistemologia cnoty pojętności: od mądrości zmysłów do metafizyki*.

zycznego oglądu Boga. Jako trzeci prelegent wystąpił ks. prof. dr hab. Tomasz Stępień z referatem pt. *Hipotezy platońskiego „Parmenidesa” dotyczące Jednego jako sposób opisu świata ponadzmysłowego u pogańskich i chrześcijańskich neoplatoników*. Jako kolejna głos zabrała dr Izabella Andrzejuk (WSKPiSM), która wygłosiła referat pt. *Metafizyczne uwarunkowania poznania Boga w ujęciu św. Tomasza z Akwinu*. Ostatnią prelegentką tej sekcji była dr Anna Kazimierczak-Kucharska (UKSW) z referatem *Konsekwencje wynikające z niezmienności Boga – Tomasz z Akwinu zagadnienie teodycei*.

Po wystąpieniu wszystkich prelegentów w pierwszej sesji plenarnej dr Magdalena Płotka (UKSW) zaprosiła uczestników konferencji do zadawania pytań. Dyskusję rozpoczęła mgr Marzena Zajączkowska (UKSW), zadając pytanie o możliwość alternatywnego wyrażenia dla terminu „samoistne istnienie”. Ks. prof. dr hab. Tomasz Stępień odpowiedział, że trudno zaproponować lepsze określenie, które by podkreślało doskonałość istnienia samoistnego. Dr Anna Kazimierczak-Kucharska powiedziała, że takim sformułowaniem mógłby być termin „samoistny akt istnienia”. W dyskusji dotyczącej bytu najdoskonalszego głos zabrał ks. dr hab. Jacek Grzybowski (UKSW). Zwrócił uwagę, że na początku należy wykazać, że istnienie jest najwyższą doskonałością. Ponadto wygłosił przekonanie, że Bóg istnieje bardziej realnie niż chociażby człowiek, ponieważ jest najwyższym istnieniem. Aby słuchacze zrozumieli termin oznaczający „samoistne istnienie”, należy w pierwszej kolejności wyjaśnić doskonałość najwyższego istnienia, zaś by to uczynić, trzeba wejść na drogę kontemplacji.

Kolejne pytanie zadał dr Konrad Szocik (UJ), a skierowane zostało do ks. dr. hab. Piotra Roszaka. Pytanie dotyczyło ascezy pojęciowej i ryzyka, jakie może nieść ze sobą. Prelegent wyjaśnił, że chodzi o pokazanie, iż metafizyka powinna iść o krok dalej. Metafizyka w wyjaśnianiu rzeczywistości nie powinna zatrzymywać się wyłącznie na własnym wymiarze. Ks. prof. dr hab. Mirosław Mróz dodał, że mówić o Biblii na sposób metafizyczny czasami się nie da, ponieważ jej tekst pochodzi z Objawienia i ludzkie pojęcia metafizyczne bywają niekiedy niewystarczające. W tej kwestii ks. dr hab. Roszak wyjaśnił, że metafizyka powinna być pomocną ikoną w rozumieniu słów Biblii.

W dalszej części dyskusji uwagi do wystąpień dotyczących metafizyki w Biblii i komentarzy do św. Tomasza przedstawił dr Michał Zembrzuski (UKSW). Odnośnie do referatu ks. dr. hab. Roszaka zwrócił uwagę na punkt wyjścia w komentarzach św. Tomasza do *Pisma Świętego*. Dr Zembrzuski podkreślił wagę analizy od szczegółu do całości oraz od całości do szczegółu. Według dr. Zembrzuskiego, w rozważaniach filozoficznych należy trzymać się sensu wyrażzeń, ale mieć na uwadze aspekt całościowy. Podsumowując dyskusję, głos zabrał ks. prof. dr hab. Mróz, mówiąc, że w komentarzach do Biblii konstrukcja św. Tomasza jest jak katedra.

Po krótkiej przerwie rozpoczęła się druga sekcja pt. *Metafizyka bytu*, którą prowadził ks. prof. dr hab. Tomasz Stępień. Jako pierwszy wystąpił dr Wojciech Wciórka (UW) z referatem pt. *Teoria uniwersaliów Waltera z Mortagne a relatywizacje predykatów*. Kolejnym prelegentem był mgr Janusz Idźkowski (UKSW), którego wystąpienie nosiło tytuł *Przedmiot metafizyki w ujęciu Awicenny w kontekście ujęć Arystotelesa i św. Tomasza*. Następnie wystąpił dr Michał Głowala (UWr). Przedstawił referat pt. *Sklonność i ruch. Aureoli, Ockham i Kapreol o skłonnościach jako przyczynach ruchu*. Ostatnim prelegentem był dr Michał Zembrzuski, który wygłosił referat *Interpretacje problematyki esse w komentarzu Akwinaty do „De hebdomadibus” Boecjusza*.

Po wygłoszeniu referatów odbyła się dyskusja. Jako pierwszy zabrał głos ks. prof. dr hab. Tomasz Stępień. Profesor Stępień zwrócił uwagę, że według najnowszych badań, Andronikos nie był pierwszy, który użył termin „metafizyka”, gdyż termin ten stosowano już w Likiejonie i oznaczał on w tamtych czasach to samo, co oznacza teraz. Następnie ks. Stępień zwrócił się do dr. Michała Zembrzuskiego z sugestią, aby badania nad dziejami terminu *esse* rozszerzyć również o źródła greckie, zwłaszcza należy wziąć pod uwagę pisma Pseudo-Dionizego Areopagity. Ponadto przypomniał, że źródłem dla Boecjusza nie jest sam Arystoteles, tylko Mariusz Wiktoryn. Ostatnie pytanie ks. Stępień skierował do dr. Michała Głowali; dotyczyło ono statusu „sprawności”, rozumianej jako stała skłonność na gruncie filozofii św. Tomasza z Akwinu oraz źródeł tego terminu u Ockhama. Prelegent odpowiedział, że termin *inclinatio* u Ockhama pojawia się jako coś,

co jest aktywne. Ockham podkreśla aktywizm *inclinatio*, rozróżnia też go od formy. Zdaniem Jana Dunsza Szkota, nie ma powodu, by sądzić, że sprawność jest przyczyną sprawczą. Natomiast Ockham widzi sprawczą dynamikę sprawności.

Po przerwie obrady toczyły się w dwóch równoległych sekcjach. Pierwszą z nich, zatytułowaną *Metafizyka i jej historyczne konteksty*, prowadził dr Michał Zembrzuski. W jej ramach zaplanowano cztery referaty: jako pierwszy wystąpił dr Marcin Trepczyński (UW) z referatem pt. *Metafizyka Roberta Grosseteste – między Arystotelesem a Augustynem*; jako druga, swój referat pt. *Wpływ filozofii arabskiej na postrzeganie wiary w średniowieczu* przedstawiła mgr Karolina Ćwik (UKSW). Następnie referat pt. *Wł. Sołowjowa metafizyczne ujęcie bytu osobowego jako kontynuacja poglądów Ojców greckich* wygłosiła dr Natalia Weremowicz (UKSW). Jako ostatni wystąpił mgr Jarosław Gałuszka (UKSW) z referatem pt. *Filozoficzne przewyciężenie herezji ariańskiej w tekstach Tomasza z Akwinu*.

Po wygłoszeniu wszystkich referatów prowadzący dr Michał Zembrzuski zaprosił uczestników do dyskusji. Jako pierwszy głos zabrał dr Marcin Trepczyński. W swojej wypowiedzi nawiązał do referatu mgr. Jarosława Gałuszki. Dr Trepczyński zaznaczył, że „zafiksowanie” Ariusza na stwarzaniu może być spowodowane rozumieniem „pozazmysłowym”, ponieważ w taki sposób wyjaśnia to św. Tomasz. Prelegent wyjaśnił, że usprawiedliwieniem dla Ariusza jest ogólne rozumienie stwarzania w pierwszych wiekach. Stwarzanie z istoty Bożej rozumiane było jako narodzenie Syna Bożego z Maryi Panny. Inne interpretacje w czasach Ariusza były traktowane jako herezje. Pytanie skierowane do mgr. Gałuszki zadał dr Michał Zembrzuski; zapytał, czy filozofia Arystotelesa była historycznie obecna w doświadczeniu filozoficznym Ariusza, czy może było to wspólne myślenie neoplatonickie? Prelegent wyjaśnił, że wprost nie można odnaleźć potwierdzenia, ale św. Tomasz przede wszystkim nawiązywał do myśli arian. Następne pytanie zadał dr Trepczyński. Dotyczyło ono stworzenia świata i pojęcia osoby w filozofii Filona z Aleksandrii. Mgr Gałuszka odpowiedział, że dopiero na Soborze Nicejskim pojawia się wyjaśnienie neoplatonickiej idei Boga w kontekście drogi do *vouç*. W związku z tym

pytaniem, głos zabrał dr Zembrzuski i wyjaśnił, że *vouç* nie jest równe z hipostazą, a w historii filozofii jednostkowienie w świecie *vouç* pojawia się dużo później. W filozofii Filona odnaleźć można jedynie myśl platońską.

W dalszej dyskusji pytanie zadał dr Trepczyński. Zapytał mgr Karolinę Ćwik, czy w filozofii Awicenny Bóg poznaje jednostki. Prelegentka odpowiedziała, że awicenniańska koncepcja poznania Bożego wynika z religii, według której taka jest natura Boga. Według muzułmanów, Bóg daje istnienie i nic więcej. Dr Trepczyński w związku z tym zapytał, czy celem Awicenny było uzgodnienie swojej koncepcji z religią. Mgr Ćwik wyjaśniła, że Awicenna tworzył swoją filozofię w zgodności z panującą za jego czasów religią i kulturą. W tej kwestii głos zabrał również dr Zembrzuski i wyjaśnił, że w filozofii arabskiej Bóg jest władcą, w związku z tym, jeżeli na poziomie religii Bóg jest najwyższy, to w filozofii jest bytem koniecznym. Prelegentka dodała, że w filozofii arabskiej Bóg jest raczej sędzią sprawiedliwym, sam może sobie zaprzeczyć, ale człowiek musi być mu poddany. Dr Zembrzuski dodał, że w filozofii Alberta Wielkiego, w kwestii podtrzymywania przez Boga stworzeń w istnieniu, byt przygodny mający status istnienia musi mieć związek z bytem koniecznym. Dr Trepczyński zapytał w związku z referatem mgr Ćwik o przygodność, a zarazem konieczność istnienia bytu, czy jest to możliwe do przyjęcia. Prelegentka wyjaśniła, że Awicenna używa pojęcia bytu względnie koniecznego. W jego filozofii pojęcie konieczności obecne jest w każdej kwestii. W koncepcji Awicenny człowiek jest bytem możliwym, ale względnie koniecznym, jedynie Bóg jest bytem koniecznym. Problem konieczności w filozofii Awicenny nie jest związany z religią.

Kolejne pytanie zadał dr Zembrzuski, które dotyczyło referatu dr. Trepczyńskiego. Dr Zembrzuski zapytał, na ile tezy sformułowane przez Roberta Grosseteste wynikały z metody oraz w jakim stopniu stoicyzm miał wpływ na Grosseteste. Dr Trepczyński wyjaśnił, że Grosseteste nie był stoikiem i nie powoływał się na koncepcje stoickie. Według prelegenta Grosseteste jest prekursorem metody indukcji. Wszystkie wnioski filozofa oparte są na badaniach i obserwacji światła, które narzucało mu się wprost, ponieważ jest obecne.

Pytanie o rolę światła w stworzeniu i dalszych jego losach zadała dr Natalia Weremowicz. Dr Trepczyński wyjaśnił, że w stworzeniu światło występuje w pierwszej formie. Owo światło nadaje trójwymiarowość i ma wpływ na kolejne formy. Dzięki temu, że świetlistość jest obecna w każdym ciele, w każdym ciele działa światło. Człowiek ma naturę świetlistą, a światło jest bliżej duszy. Dr Weremowicz zapytała także o możliwość wielowymiarowości, czy jest możliwa ponadtrójwymiarowość. Prelegent wyjaśnił, że Grosseteste zakłada jedynie trójwymiarowość.

Drużga sekcja popołudniowa, która zatytułowana była *Metafizyka woli* i którą prowadziła dr Izabella Andrzejuk, również obejmowała cztery wystąpienia. Pierwszy referat pt. *Status ontyczny sprawności w koncepcji Tomasza z Akwinu* zaprezentował lic. Bartosz Owczarek (UKSW). Następnie wystąpił dr Konrad Szocik (UJ), który wygłosił referat pt. *Pojęcie liberum arbitrium w filozofii średniowiecznej w kontekście boskiego determinizmu*. Trzecią prelegentką była lic. Anna Maria Szczepaniak (UKSW), której wystąpienie nosiło tytuł *Tertium non datur? Struktura ontyczna woli u Jana Burydana*. Obrady tej sekcji zamykał referat pt. *Zagadnienie wolnego wyboru u św. Tomasza z Akwinu w aspekcie metafizycznym*, przedstawiony przez dr. Andrzeja M. Nowika.

Po przerwie odbyła się ostatnia sekcja konferencji, zatytułowana *Metafizyka człowieka*. Sekcję prowadziła dr Natalia Weremowicz. Jako pierwsza wystąpiła mgr Marzena Zajączkowska (UKSW), której referat zatytułowany był *Metafizyka płci w ujęciu Tomasza z Akwinu w „Summa contra gentiles”*. Następnie wystąpił mgr Dawid Lipski z referatem pt. *Geneza problematyki jedności i wielości form w człowieku*. Ostatnim referatem sekcji oraz całej konferencji było wystąpienie prof. dr. hab. Artura Andrzejuka (UKSW) pt. *Egzystencjalna metafizyka bytu w traktacie „De ente et essentia” Tomasza z Akwinu*.

Podczas ostatniej dyskusji pierwsze pytanie zadał lic. Bartosz Owczarek. Skierowane zostało do mgr. Piotra Kołodziejczyka i dotyczyło relacji, jaka zachodzi między Tomaszowym pojęciem *mensura* a Augustyńskim *modus*. Prelegent wyjaśnił, że u św. Tomasza *mensura* występuje w znaczeniu ilościowym i determinuje *modus* św. Augusty-

na. W dyskusji na temat zagadnienia płci u Akwinaty głos zabrał mgr Dawid Lipski.

Prowadząca trzecią sekcję, dr Natalia Weremowicz, podziękowała prelegentom oraz uczestnikom i udzieliła głosu organizatorce konferencji, dr Magdalenie Płotce, która wyraziła wdzięczność wszystkim za obecność oraz ciekawe dyskusje.